

Шогало эл, порымиз да гим берг!

48-ше (3436) №,
2019 ий 30 ноябрь,
шуматкече.

Будь готов/

ЯМДЕ ЛИЙ

1933 ий 1 февраль годсек лектеш.

0+

Улына те шижыр - Чылат кабасе шүдир

Фотом еш архив гыч налме.

Йолташда-
влак коклаште,
родо-тукымышты-
да йыгыр-влак
улыт мо? Возен
колтыза.

Икгай пальто, йолаш, тўсыштат чылт икгай. Те шонедатиде фоташоп? Уке, уке, нине йыгыр ўдыр-влак Александра ден Анастасия Абросимовамыт улыт. Пырля, покшелнышт, Лиза тукым шўжарыштым шогалтеныт. Ужыда, могай мотор пидме пальтом чиеныт? Тыгай вургем дене подиумышкат лекташ ўрман огыл! Настя ден Саша Морко район Шенше селасе «Висвис» йочасадыш коштыт. Ик семын чияш, пырля жапым эртараш йўратат гынат, койыш-шоктышышт тўрлў. Сашалан тунемаш, книгама лаштыклаш келша, а Настя усталык шўлышан.

- Ўдырем-влак име, крючок дене пидаш тыршат. Эше сайын огеш лек, изирак улыт, - ойла авашт.

- Нуно вет чылт икгай койыт. Кузе ойыркаледа?

- Шочмекышт, когыныштым посна пален ом керт манын шоненам. Вара умыленам: нуно икгай, но тунамак тўрлў улыт.

Йыгыр-влак
икте-весеыштым
чотрак шижыт.
Нуно икгай улыт
гынат, парня
палышт тўрлў.

Е.ИВАНОВА.

ПОДПИСКЕ!

**2 гыч 12 декабрь
марте Подписчикын
декадыже эртаралтеш.
«Ямде лий» газетлан
шулдырак ак дене
возалташ лиеш!
Почтыш вашкыза!
Индекс - П4696.**

Электрон подпискылан
89024668399 теле-
фон номерышке
оксам пыштыман,
yamde_lii@mail.ru
адресыш лўмнердам
колтыман. Ак - 150
тенге.

Рекламе.

Марий сем дене палдарена

Салих Сайдашев лумеш Нижнекамский музыкальный колледжыште «Продвижение» тунямбал конкурс-фестиваль эртаралтын. Татарстан Республикасы Менделеевск оласе «Калейдоскоп» скрипач-влак ансамблыат **(снимкыште)** тагасымашке ушнен.

Конкурсшто В.Яшмолкинын «Икыт-кокыт, куэрет» мыскара сынан да Е.Крыловын «Просветление» мурыштым шоктен ончыктенна. Мыйым эн сай вуйлатыше семын палемденыт. Тунямбал кужкытыштö марий сем дене палдараш – кугу чап.

О.ЗАМЯТИНА,
ансамбльым вуйлатыше.

Тенгече 13 шагатлан «Театральное Приволжье» фестивалын регионсо этапыштыже сенгеш-влаклан йуклымаш тунгалын. Йуклымаш таче 13 шагатлан мучашлалтын. Кастене самырык актёр-влаклан Г.Константинов лумеш руш драме театрыште экскурсийым эртарат. Нуно «Мост дружбы» тунямбал фестивалын участникше-влак дене ужын кутырен да фестивалын репертуарже гыч ик спектакльым ончен керттыт.

Сенгымаш

Йошкар-Оласе А.С.Пушкин лумеш 4-ше номеран гимназийыште 8-ше классыште тунемше-влак Санкт-Петербургышто эртаралтше «Язык. Культура. Творчество» руш йылме да литератур дене всероссийский фестивалыште уш-акылымтым тергеныт. Марий Элын командже 3-шо верым сенген налын. Тюрлö тагасыште личный зачётышто удыр-рвезе-влак 17 диплом да 14 медаль дене палемдалтыныт.

Историйым шергалына

✓ 1853 ий 1 декабрьыште руш адмирал Павел Степанович Нахимовын вуйлатыме руш эскадр Синоп мыс воктене турко флотым кырен шалатен. Тыге Шем тенызыш лекташ корным почын. 1 декабрь Российыште Воинский чап кече семын палемдалтеш.

✓ 3 декабрь – Палыдыме салтакын кечыже.

✓ 5 декабрь – Российыште Воинский чап кече. Москва верч куд тылзе утла пеш виан кредалмаш деч вара 1941 ий 5 декабрьыште Йошкар Армиий фашист тужкам чактарен, контрнаступленийым тунгалын.

*Ерлаште,
эзерлаште
ийын кужгыт-
шö пеш вич-
кыж! Ий
ймбаке ида
лек!*

Кö тугай Оле Тогор?

Школыштына поэт О.И.Беляевлан (Оле Тогор) полеклалтше почеламутым лудмо конкур эртаралте. Поэтын илыш корныж нерген Вика Иванова каласкалыш. Олег Иосифович – 7 книган авторжо. У Торъял кундемлан кок почеламут сборникым полеклен. Сылнымутыштыжо шочмо мландым йоратыме, сар, колхоз илыш темылам тарватен. Йоча-влак сар нерген почеламутлам лудыч. Полина Петухова икымше верыш лекте. Диана ден Данил Егошинмыт кокымшо верым пайлышт. Виктория ден Максим Ивановмыт кумшо лийыч.

Ангелина ВЕДЕНЬКИНА.

У Торъял, Кузнеч.

10 декабрьыште Марий тиште кечылан полеклалтше пайрем Йошкар-Олаште Мер-политик рüдерыште 10 шагатлан тунгалеш. «Ямде лий» газет редакций изи зальште йоча-влаклан «Уштодыш модыш» уш-акылым тергыше унагудым эртарат. Модыш 14 шагатлан тунгалеш. Вучена! Толза!

2-15 декабрьыште Марий Элысе школлаште «Урок Цифры» всероссийский тунемме мероприятий «Сети и облачные технологии» теме почеш эртаралтеш. Урок кок ужашан лиеш: видео-лекций да модыш тренажёр. Методике кагашым урокцифры.рф сайтыште савыктыме.

4 декабрьыште Российысе школлаште 11-ше классыште тунемше-влак итоговый сочиненийым возат. Теме-влак тыгай улыт: «Война и мир» (книган 150 ийжылан полеклалтеш), «Надежда и отчаяние», «Добро и зло», «Гордость и смирение», «Он и она». Тунемше-влак темым тергыме паша тунгалме деч 15 минут ончыч пален налыт.

ЛУЙ МОДМО ВЕР КУЖЭНЕР РАЙОН

Шочмо кундем

Кужэнер кундем – шочмо верем.

Кужэнер кундем – кушмо верем.

Кужэнер кундем –

лишыл йолташ,

Эн шерге мылам тый улат.

Пеледалтше садерым, ломберым

Кажне кечын ончен йывыртем.

Шондык гай поян ялыште калык

Вашлиеш марий чес ден унам.

Шочмо-кушмо верем –

Кужэнер кундемем!

Пыгай верым от му нигуштат.

Изижат, кугужат илена веселан,

Кужэнерым моктен мурена.

Юлия ИВАНОВА.

2-шо номеран Кужэнер школ.

«Кужэнер муниципал район» администрацийым **С.И.МИХЕЕВ** вуйлата.

Кужэнер район 852,83 квадратный километрым айла.

Тачысе кечын 13 тўжем угла ен ила.

Чылаже ял шотан 8 илем, 90 ял, села, посёлко уло.

Тыште талантан шуко ен шочын-кушкын: артист-влак Н.Конакова, В.Горохов, П.Смирнова, О.Харитоновна, И.Якаев, поэт-влак А.Иванова, А.Мокеев, Т.Петухов, Г.Сабанцев-Ояр, В.Чалай, А.Горинов, Т.Иштрикова, прозаик-влак З.Каткова, В.Любимов, И.Одар, А.Авипов, композитор С.Маков да молат.

Школ – рүдер

2019 ий гыч Руш

Шой школ «Ялыште

этнокультур шинчыма-

шым пуышо рүдер» инновационный площадкылан шотлалтеш. Проект 3 ий шуйнаш тўналеш. Тўн шонымаш – туныктышо, тунемше, ача-ава-влакым да ял калыкым, иктеш чумырен, йўланам, тўвыранам, йылмынам шымлаш, тунемаш, вияндаш кумыландаш. Школышто тўрлў кружокын пашажым виянден колтымо. «Марла тунемына» кружокыш коштшо йоча-влакын заметкылаштым лудаш темлена.

Т.В.КРЫЛОВА, директорын туныктымо да воспитаний паша шотышто алмаштышыже.

Школна

кок пачашан, у, мотор.

Туныктышо-влак поро, ушан да пашаче койышышт дене ойыртемалтыт. Школышто спортзал, кочмывер, книгагудо, актовый зал да сёрал кабинет-влак улыт. Воктенак – стадион да пакча. Мый кажне кечын школыш куанен коштам.

Аня ПЕТРОВА, 5-ше класс.

Тыгай

чапле полатым мыланна 2014

ийыште чоненят. Икымше пачашыште

тале математик, школым ятыр ий вуйлатыше

И.В.Сидоркин лўмеш шарнымаш онам

пижыктыме. Тудо у школым чонгымо верч

чот тыршен, но ужын шуктен огыл. Ме

Иван Васильевичым эре шарнаш тўналына.

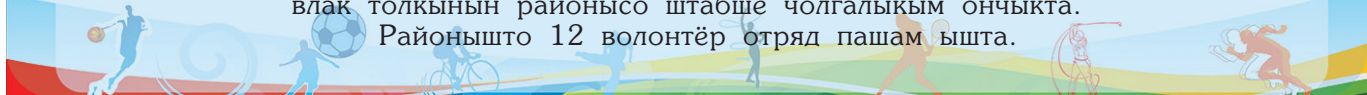
Маша ИВАНОВА, 6-шо класс.

Кужэнер посёлкышто верланыше Ешартыш шинчымашым пуышо рүдер

2018-2019 тунемме ийыште 28 тагасымашым эртарен. 32 тунемше Российысе тагасымаште вий-куатшым терген. Районышто спорт туризм виян пашам ышта. Тудым педагог Зоя Николаевна Пайдыганова вуйлата. Район гыч 12 тунемшым йолешке туризм дене республикын сборный командышкыже налыныт. Кужэнер тўн школ пелен оралте көргыштў спорт туризм дене всероссийский тагасымашым ий еда эртарат. Тушко Российын тўрлў регионжо гыч 300 угла ен ушна. 2-шо номеран Кужэнер школышто тунемше ўдыр-влакын баскетбол командышт «КЭС-БАСКЕТ» республикысе турнирыште икымше лийын. Российысе школьник-влак толкынын районысо штабше чолгалыкым ончыкта.

Районышто 12 волонтер отряд пашам ышта.

Кужэгер районысо образований да самырык-влакын пашашт шотышто пӧлкам **Е.А.ТАРАСОВА (снимкыште)** вуйлата. Туныктымо пашан лектышыж нерген Елена Александровна дене мутланена:

– Кумдан палыме педагог А.П.Макаренко ойлен: «Айдемым пиалан лияш туныкташ ок лий, но пиаланым ончен кушташ лиеш». Сандене туныктымо пашан ик эн тӱн йодмашыже – уста тунемше-влакын виянаштыт йӧным ышташ. Тыге «Успех каждого ребёнка» регионысо проектым илышыш шындарена. Талантан йоча-влак районын чапшым республик, Россий кӱкшытыштӧ аралат. Теве Марк Яндершев (2-шо №-ан Кужэгер шк.) географий дене республикысе олимпиадыште призёр лийын. Район гыч 8 тунемше мари йылме да литератур, ИКН дене республикысе

олимпиадыште шинчымашыжым терген. Нылытынже сеныше радамышке лектын. Эртыше тунемме ийыште йоча-влак 49 усталык конкурсышто тагасеныт, 101 призовой верым налыныт. 2-шо номеран Кужэгер, Шӱдымари, Кужэгер тӱн школ-влакын тунемшышт чол-

лыкым эртен, сенымашке шуаш лиеш. «Современная школа» проектын йодмыш почеш, школ-влакым у оборудований дене пойдарыман. 2020-2022 ийлаште Кужэгер да Руш Шой школ-влак негызеш 2 рӱдерым почаш шонена. Тушто технологий, компьютер, ОБЖ класслам

Йочам пиаланым ончен куштыман

галыкым ончыктеныт. Йочасадыш коштымо нӱога-влак конкурслашке ушнат. Кужэгер посёлкысо 3-шо номеран «Колосок» да Йӱледӱр ялысе йочасадла ойыртмалтыныт.

– *Кызыт туныктымо пашан лектышыжым ЕГЭ ден ОГЭ тергат. Лектышда могайрак?*

– Тений 11-ше классым 62 ӱдыр-рвезе тунем пытарен. 2-шо номеран Кужэгер школын 6 тунемшыжлан «За отличные успехи в учении» медальым кучыктымо. 165 тунемше тӱн шинчымаш нерген аттестатом налын. Тышеч кум ӱдыр-рвезын аттестатыштыже – чыла «5»-ан.

– *Образований аланыште у проект-влак илышыш шындалалтыт. Нуным йодмыштым шуктен, ялысе школлам иктӧр ошкылаш нелырак, очыни?*

– Икойыш шуын, келшен пашам ыштымеке, чыла нелы-

проект да шымлыме пашам эртараш келыштарена, шахмат дене модаш верым ойырена. 2019 ий гыч Руш Шой школ «Ялыште этнокультур шинчымашым пуышо рӱдер» инновационный площадкылан шотлалтеш. «Информационная инфраструктура» федерал проект почеш, 2019 ийыште районысо 8 школлам Интернетеш лекташ йӧн пуалтеш. Ий еда школ-влак у автобус дене пойдаралтыт. Тений Кужэгер, Руш Шой, Токтайбеляк школ-влакым ойырымо.

Л.ГРИГОРЬЕВА
мутланен.

Кужэгер районышто 13 школ (1466 йоча тунемеш), 9 йочасад (705 нӱога коштыш) да ешартыш шинчымашым пуышо ик рӱдер (558 ӱдыр-рвезым авалтен) уло. Туныктымо пашаште 286 педагог тырша.

Кужэгер посёлкысо 3-шо номеран «Колосок» йочасадыш утларакшым руш да мари калык-влакын йочашт куанен коштыт. Нуно икте-весьышт дене рушла кутырат. Воспитатель-влак мари йылмым арален кодшаш верч чот тыршат. Занятийлаште аляра жапыште мари калыкын историйже дене палдарат, тӱрлӧ модышым кучылтыт, сценке-влакым шындат. Ача-ава-влак денат кыл пентгыде. Нуным пайремлашке, погынымашлашке ӱжына.

Мари Эллан пӧлеклалтеш пайремлан ава, кова-влак сийым ямдыленыт, воспитатель ден йоча-влак концертым ончыктеныт.

И.МИХАЙЛОВА,
йочасад вуйлатыше.
КУЖЭГЕР РАЙОН

Кажне ийын йочасадыште Мари Элын шочмо кечыжым пайремлат.

Кужэгер түн школышто кадет класс 2010 ийыште ветеран-влакын «Боевое братство» всероссийский организацийштын Кужэгер районысо пөлкакын председательже С.В.Хлыстикын темлымыже почеш почылтын. Ёдыр-рвезе-влак дене пырля Совет Ушем Герой-влакын шочмо кундемшыкышт – Морко районысо Чавайнурыш, Волжский районысо Пётъялыш, У Торъял районысо Овалжыш, Марий Турек районысо Сысоевыш – миен коштынна. 2011, 2012, 2013 ийлаште 26 кадет Сенгымаш кечылан пөлеклалтше строй да муро районысо смотрышто сененыт. «Боевые кадеты» районысо конкурсышто Кристина Курочкина, Ксения Фоминых, Евгения Иванова сенгыше-влак радамыш лектыныт. Классын старостыже Мария Радецкая «Идалыкын тунем-шыже-2013» район конкурсышто 1-ше вер дене палемдалтын.

Кадет-влак, стройыш!

2014 ийыште эше ик класс кадет радамыш, а 2017 ийыште «Юнармий» всероссийский толкыныш ушнен. Кадет-влаклан школнан выпускникше, кум Чап орденын кавалерже С.К.Лоскутов лумеш мемориал онам почаш

пиал шыргыжалын. 2017-2018 ийлаште Сенгымаш кечылан пөлек-лалтше юнармеец-влакын парадшытышт икымше вер дене палемдалтыныт. Кадет классыште тунемше Лена Ямбаршева «Лига ораторов» всероссийский конкурсышто финалыш лектын.

2016 ийыште кумшо кадет класс почылтын. «Идалыкын классше» школысо конкурсышто кум ий почела сененыт. 2017 ийыште «Зарнице» районысо модмаште икымше верым налыныт. Даниил Милютин, Андрей Исаев, Анна Казакова, Валерия Алексеева, Максим Вязков, Владислав Виногоров, Михаил Кузьминых, Юлия Тамбасова «Боевое братство» организацийын «За честь и достоинство» медальже дене палемдалтыныт.

2018 ий гыч 7-ше «А» классыште тунемше-влак кадет лумым нумалыт. Нунат «Юнармий» толкынын йўлажым умбакыже шуют.

Ю.МОРОЗОВ, марий йылмым да обществознанийым тунуктышо.

Изи школышто

Токтайбеляк школышто 71 йочалан 13 тунуктышо шинчымашым пуа. Школым С.В.Сидоркин вуйлата. Ёдыр-рвезе-влак яра жапыштым арам ынышт йомдаре, виягышт, шуаралтышт манын, шахмат, куштымо, сёткан-кратэ-до кружок ден секций-влак пашам ыштат. Каратист-влакын тренерышт – А.Е.Ельмикеев. Тудо спортсмен-влакым Москва марте коштыкта. Эн сай каратист-влакым палемдена: Иван Саратов, Настя Кошпаева, Полина Иванова, Андрей Изергин.

Н.МОКЕЕВА, тунуктышо.

Изи школышто уста ёдыр-рвезе-влакым кушташ чыла йон уло.

КУЖЭГЕР РАЙОН

Туткарыш ида логал!

Марий Шой тўналтыш школышто шукерте огыл «Неделя безопасности» акций эртен. Тушко 1-ше классыште тунемше-шамычат ушненыт. Корнышто

энгекеш логалаш огыл манын, арня жапыште түрлө правилим тунемыныт. Стендым ышташ полшеныт.

1-ше классыште тунемше-шамыч тунуктышо **Р.Г.КУЛИКОВА** дене пырля возеныт.

Конганур школ

Йўлана илана

Еш ПОЯНЛЫК

Районыштына «Еш архив» конкурс эртаралтын. Тиде конкурс-лан ме шольым дене коктын ямдылалтынна. Кугезе-кугезе кочана Николай Никитич Тобеков нерген возенна. Тудо 1893 ийыште шочын, 72 ийым илен. А кузе тўналынна?

Икана Алёша шольым клатыште аламогай ўзгарым муын, кочалан ончыктен. Кочана Михаил Иванович Тобеков мыланна каласкалаш

Мый 3-шо «А» классыште тунемам. Кушташ йўратем. Мемнан коллективна «Грация» маналтеш. Тыгак бисер да крючок дене

пидаш тунемам. Мыйын Дарина шўжарем уло. Тудо йочасадыш кош-теш. Ме пырля модаш йўратена.

Ариана РОМАНОВА.
2-шо номеран
Кужэгер
школ.

Мыйын шымлымаш пашам йыдал дене кылдалтын. Школысо тоштерыште изи йочан йыдалже аралалтеш. Мыланем онай лийын: кушечын тудо, кў чиен коштын? Шымлаш тўналым. Пален налым: ожнысо йолчиемым школ тоштерыш ондакысе тунуктышына Севериан Александрович Морозов (снимкыште) конден улмаш. Йыдалым изи Севалан ачаже школышко кошташ ыштен, но жап вашталтме дене 1-ше классыш каяшыже ачаж ден аваже ботинкым налын пуэныт. Севериан Александрович еш реликвийым чаманен огыл, тоштерлан пўлеклен.

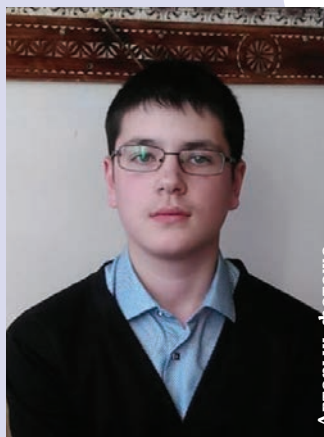
Кирилл МАКМАТОВ, 10-шо класс.

Лўмдылтыш мом ончыкта?

Тумньо ял Токтайбеляк села деч кум менге ўрдыжтў верланен. Ялыште – 12 сурт. Изижге-кугужге икте-весьыштым палат. Мо онайже: Игорь Яндыганов (снимкыште) шочмо ялысе ен-влакын лўмдылтышыштым шымлаш кумылангын. Рвезе Токтайбеляк школышто 8-ше классыште тунемеш.

– Икана кочамым, Иван Иванович Яндыгановым, Пўклан Йыван манмым колынам, – ойла Игорь. – Ўрмем дене ковам деч йодышташ тўналынам. Тудыжо каласен: «Кочатым веле огыл тыге ойлат. Эше ялыште Ургызо Миклай, Кован Йыван, Изид Миклай, Изид Максим да молат улыт».

Молан тыгай лўмдылтышан улмыштым рашемдыде никузе шым чыте. Ялысе кугурак ийготан шонгыен Василий Иванович Рыбаков деч Руш Эчан, Меран Стопан нерген пален налын. Игорь шымлыме пашаж дене йолташыже-влакымат палдара.

Авторын фотожо.

Л.ГРИГОРЬЕВА.

Шочмо йылме – поянлык

2019 | МЕЖДУНАРОДНЫЙ ГОД
ЯЗЫКОВ КОРЕННЫХ НАРОДОВ

Марий йыл-
мым тунемме
шотышто
школлаште

могай сўрет? Йоча-влак урокыш кумылын коштыт але мӱнгешла? Тидын нерген туныктышо-влак дене мутланышна.

Тунемаш огыт ӱркане

Э.К.ФАДЕЕВА:

– Кужӱнер тўн школышто 325 тунемше уло. Марла кутырышо йоча шагал. Урок арняште ик гана (ИКН ден марий кугыжаныш йылме иктеш) лиеш. Йоча-влак ИКН урок утларак келша. Туге гынат марий йылмым тунемаш кумыландем. Марий калыкын йылмыжым, тўвыражым аралыме шотышто школышто тўрлӱ мероприятийым эртарена. Марий талешке, Тиште кече-влак годым йоча-шамыч пайремыш кумылын ушнат. Книгагудыш марий поэт-влак пӱлеклалтше ончырыш коштыт. Икымше ноябрьште «Кугу этнографий диктант» акцияш ушнышт.

Н.П.ГОЛОВИНА:

– 2-шо номеран Кужӱнер школышто марий йылмым коло нылымше ий туныктем. Ондак шочмо йылме семын тунемме гын, тений гыч интегрированный курс маналтеш. Мыйын шонымаште, йоча-влакым марий йылме деке шўмандымаште ача-аван веле огыл, туныктышынат надырже кугу. Туныктышын йылмым йӱратымыжым шижын, йоча-влак примерым налшаш улыт. Мый тўналгыш класслаштак шочмо йылмын кўлешлыкше, сылнылыкше нерген каласкалем. Йоча-влак урокыш куанен коштыт. Олимпиадылаште уш-акылыштым тергат, «Илыше классике», «Ший талешке» конкурслаште мастарлыкыштым ончыктат.

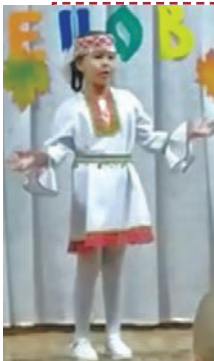

Мый Кужӱнер тўн школын 4-ше классыштыже тунемам. Школна кум пачашан, тунемаш чыла йӱн уло. Марий ўдыр улам, садлан йӱратыме уроком – марий йылме. Урокым Э.К.Фадеева вўда.

Лиана ЯКИМОВА.

Мый Кужӱнер тўн школын 4-ше классыштыже тунемам. Школна кум пачашан, тунемаш чыла йӱн уло. Марий ўдыр улам, садлан йӱратыме уроком – марий йылме. Урокым Э.К.Фадеева вўда.

Марий ача-аван ўдыржӱ

Вич ияш Ульяна Артемьева (**снимкыште**) Кужӱнер посёлкысо 2-шо номеран «Теремок» йочасадыш коштеш. Йочасадыште чўчкыдын почеламутым лудмо конкурсым эртарат. Шукерте огыл ик пайремыште Ульяна И.Осминын «Шочмо мланде» почеламутшым сылнын лудын. Тўнжӱ – марла. Тудын ача-аваже марий улыт. Молан Ульяна руш лийшаш? Тудат марий! Изи ўдырлан коваже лўмынак «Кече» журналым налеш. Ульяна лудын мошта, садлан уло кумылын журналым шергалеш.

Марий семым, марий мурым, марий куштымашым моткоч йӱрата. Марий мурым радио дене колыштеш. Телевизорышто передаче-влакым ончат, артистла кояш тырша. Еш пайремлаште родо-тукумжым марий куштымаш дене куандара.

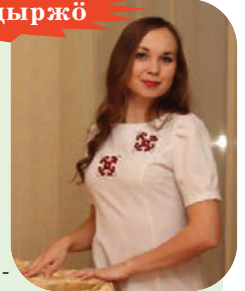
Х.АЛЕКСАНДРОВА.

Е.ИВАНОВА ямдылен.

Кундемын ўдыржӱ

Полина САВЕЛЬЕВА, мурызо:

– Мый

Шўдымарий ял гыч улам. Шочмо суртышкем кажне гана куанен вашкем. Изием годымак клубысо ансамбльыш коштынам. Авам мураш йӱрата, ачам гармонь дене шокта. Школ пеленысе музыкальный школыш 2-шо класс гыч коштынам. Туныктышем Ирина Николаевна Гориновалан кугу таум ойлем. Кугу тау Шўдымарий клубын художественный вуйлатышыже Алевтина Николаевна Филипповалан.

Тыге шонем

Палыме лийына: лўмем – Валерия Карапетян. Шўдымарий школышто 5-ше классыште тунемам. Мый руш ўдыр улам, но марий йылмым моткоч йӱратем, икымше класс гычак тунемам. Мыланем марла мутланымаш муро гай йонга. Мыйын шонымаште, кажне марий ен шочмо йылмыжым йӱратышаш, аклышаш да палышаш.

КУЖӱНЕР РАЙОН

СЫЛЧЫМУТТ изолык

Канышлан – олашке

Шыже каникул годым Йошкар-Олашке экскурсий дене миенна. Православий тоштерыште, Йошкар-Олан тоштерыштыже, «Ший пұян Пампалче» марий йомак тоштерыште лийынна. Мыланем кум вережат пеш келшен. Курчак театрын артистше-влак «Большое путешествие» спектакльым ончыктеныт. Шыже каникулым пайдалын эртаренам.

Всеволод НИКИТИН.
Шұдымарий школ.

Марий кундемным моктена

Школыштына «Шочмо кечет дене, Марий кундемна!» фестиваль эртен. Кажне класс марий мурым да почеламутым, марла куштымашым ямдылен. Ме шочмо кундемнан пұртұшым, калыкшым моктена. Мыланем нылымше классын куштымашыже пеш келшен. Ксения Куклина, Саша Милютин да Арсений Исаков пеш келыштареныт. Туныктышо-влакат мастарлыкштым ончыктеныт. Ял калык куанен ончен.

Ксения ИВАНОВА.

Шорсола школ.

Ломыж гай

Мыйын ломыж тўсан Пушок пырысем уло. Тудым пукшем, мушкам, пырля малтем. Пушок 14 ияш гынат, пырысиге гай модын кудалыштеш. Модаш пеш йората. Мыйын изиэм годым кажне магыралтымемлан воктекем кудалын толын да пеленем возын. Тидым авам ойлен. Пушокем моткоч йоратем.

Ксения ВЕДЕРНИКОВА.
Руш Шой йочасад.

Кылме тылзе

Уремыште – кылме тылзе, шыже пагын пытаргыш тылзыже. Пұртұс телым вашлияш ямдылалтеш. Игече улгаракшым йўштў шога, садлан уремыш лекме огеш шу. Йырваш шып, кайык-влак шокшо вельш чонештеныт. Южгуна веле корак ден шогертен-влакын йўкышт шокта. Юж яндар, да шўлашат ласка.

Аня ГОРОХОВА.

Йўледўр школ.

Эн сўрал вер

Мый Марий Шой ялыште илем. Тудо мыланем эн мотор да шерге. Тысе кундем курыкан верлан чот поян. Арам огыл Марий Швейцарий маныт. Вич уштыш тораште Визым ял «Марийская Швейцария» лўман вершўр семын чапланен. Ынде тудым шочмо Марий кундемыште веле огыл, йот эллаштат палат. Мотор мландынам Эстоний, Финляндий, Венгрий, Америке гыч толшо турист-влак ужын каеныт. Шочмо ялем моткоч йоратем. Марий Элын ик сўрал верыштыже куанен илем.

Станислав КУЛИКОВ.
Марий Шой тўналгыш школ.

**«Марла тунемына»
кружокыш коштышо-влакын
пашашт.**

Шочмо ялем

Мый курыкан Визым ялыште илем. Ялым сылне чодыра авыра. Каныме верым калыкыште «Марийская Швейцария» маныт. Кенезым мемнан кундемыш шуко ег канаш толеш. Ял покшелне изи энер йога. Кенезым ме тушто йўштылына, колым кучена. Ялыштына Чадай Васлий лўмеш тоштер уло. Ме, самырык тукым, кумдан палыме поэт дене кугешнена.

Аня ПЕТРОВА, 5-ше класс.

* * *

Чатка мотор Шойдўн ялна чодыра дене авыралтын. Чодыраште тўрлў понго да саска шочыт, тўрлў янлык ила. Ялна воктеч Шойка ден Ировка эгер-влак йоген эртат.

Дима ЕФРЕМОВ, 5-ше класс.

* * *

Марий Шой ялна моткоч мотор кундемыште верланен. Йырваш сўрал пұртұс, чодыра, олык. Ялыште ныл памаш уло. Памаш вўдшў пеш яндар. Ожно памаш гыч вўдым налыныт. Кызытат ме южгунам памашыш вўдлан да вургемым шўалташ волена. Ялна ныл уремман. Кажне уремыште йоча йўк йонгалтеш. Мый шонем, ялем ончыкыжат илаш тўналеш.

Настя СОРОКИНА, 5-ше класс.
Руш Шой школ.

Вучыдымо йолташ

Арава шүргывылышан, кугу шинчалыкан, акок үппунеман ўдыр школышто эре ончыл парт коклаште шинчен. «Визытанлан» тунемше, поро, лыжга ўдыр кугу тўшка деч коранаш тыршен. Яра жапым книга пелен эртарен. Пуйто шкенжын изи тўняштыже илен. Лач тидлан верчын классыште тудым йўратен огытыл. Игылтыныт, книгажым поген налыныт, үппунемжым шупшкedenыт. Ўдыр чытен: нигунам тореш мутым ойлен огыл, шинчавўдшым кучен. Чыла тидым пырля тунемше ик рвезе эскерен. Но коклашке шўшкылташ, ўдырым арален налаш тоштын огыл. А ик кечын чытышыже кўрылтын...

Урок деч вара рвезе-влак ўдырым коридорышто авырен шогалтышт. Сумкажым кид гыч руалтен, мо улым кўварыш почкалтышт. Ўдыр тореш нимом ыш ойло.

Теве шинчалык кўварышке камвозо, ала-кў тудым лўмын тошкале, моторын пунымо үппунем шаланен пытыш. Тиде гана ўдыр игылтым ыш чыте, шортын колтыш.

– Тевыс нуно улыт! Кучыза! – вучыдымын кычкыралме йўк шоктыш. Рвезе-влак лўдын куржын шаланышт.

– Тый денет чыла сай? – шортшо ўдыр деке

Катя Петухова
кокимшо номеран
Кужэнгер школын индешымше классыштыже тунемеш. Фантастикым, шанче книга-влакым лудаш йўрата. Шкеже кўчык ойлымаш-влакым сера.

– Книгам лудаш йўратымам, тўрлў вере миен, ужын коштмем у шонымаш-влакым шочыктат. Кочам

Виталий Петухов поэт, журналист лийын. Сылнымут корныш шогалаш шўкалтышым ыштен, журналист паша дене палдарен, – ойла Катя. – Школым тунем лекмеке, журналист корным ойыраш шонем.

Е.ИВАНОВА.

лишкырак миен йодо саде рвезе.

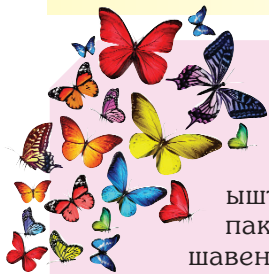
Тиде гана тудо ўрдыж гыч ончен ыш шого, рвезе-влакым лўдыктен колтыш.

– Тау, – ночно шинчажым ўштылын пелештыш ўдыр.

Тудо икымше гана аралымым шиже. Рвезе ўдыр ўмбаке порын ончале.

Тыге вучыдымын ўдырын йолташыже лекте. Тылеч вара рвезе тудым нигўлан игылташ ыш пу. Шоналтыман, туге вет? Кажне начар айдемылан аралыше лектеш.

Катя ПЕТУХОВА.

Лыве сўан

Кенез каныш
К годым мый авамлан тўрлў сомылым ышташ полшем. Ик кечын пакчаште пеледышыш вўдым шавенам. Пашам пытарымеке, каналташ шинчынам. Кенета сылне сўан муро йонгалте. Ончал колтышым, роза пеледыш воктене канде, нарынче, йошкар лыве-влак чўчкат. Ик тўшкаже пуйто сылне шовычым рўзен чонештылеш – сўанвате гай койыт. Шемалгырак лыве-влак каче-шамычла чучыт. А роза пеледыш покшелне ош лыве пелашыж дене вальсым кушта. «Могай мотор улыда!» – ойлем.

– Женя ўдырем, ноенат, улненат, нералтенат колтенат, – вуем гыч шыман ниялтыш авам.

– Авай, мый лыве сўаным ужым! – куанем авам дене пайлынем. – Теве тиде пеледыш ўмбалне чўчкышт.

Шукерте огыл марий литератур урокышто Пет Першутын «Кутко сўан» йомакшым лудна. Тудо мыланем моткоч келшыш. Мый кутко сўаным огыл, лыве сўаным ужунам.

Евгения ДМИТРИЕВА.

Шорсола школ.

Весылан лакым ит кўнчў

И леныт улмаш Меран ден Рывыж. Рывыж эре Мераным кучаш тўчен, но Меран тудын деч кажне гана утлен. Икана Рывыж чояж дене Мераным кучаш шонен пышта. Чодыраште энгыжан верым муэш, воктеныже лакым кўнча, оргаж дене петырен шында да Меран деке кудалеш. Меран ты жапыште саскам пога улмаш.

– Меран тос, мом тыште орланет? Теве тудо аланыште энгыж моткоч шуко. Кае да пого.

Меран ўрў гынат, ончыктымo верыш кайыш. А энгыжше, чынак, шуко. Шижынат ыш шукто, курш темат. А Рывыж Меранын лакыш пуренгайымым эре вуча. Тудыжо петырыме лаке гоч пылт-полт тўршталта. Куршыжым нумалын, Меран мўнгыжў тарвана. Рывыж – почешыже. Шижынат ок шукто, кўнчымў лакышкыже шунгалтеш.

«Весылан лакым ит кўнчў, тушко шке логалат», – ойла калык.

**Анастасия
КУКЛИНА.**

**Шўдымарий
школ.**

КУЖЭНГЕР РАЙОН

Шоналтена мо?

Кужэңер район нерген

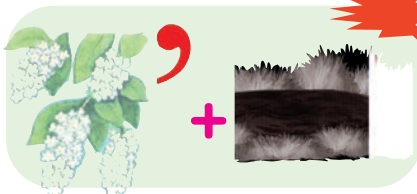
Лүмлө ең-влакым палыза

Тиде ужашым могай ойлымаш гыч налме? Авторжо кө?

...«Молыштымат кычал муэш. Ик Ондрий гына кодын. Ондрий мұндырнат огыл, кож вуйыш күзен шинчын. Опанас пеш кычалеш. Кож шенгекат, арама лонгашкат миен тольо... Уке. Пундыш ора шенгек гына ончалшаш кодын. Тушкыла ятыр корангаш. «Ынде тояжым шолыштамак» манын, Ондрий кож вуй гыч шыдыр-шодыр вола»...

Ребус

Альбертина Иванован (Кужэңер район Шойдүн ялыште 1954 ийыште шочын) почеламут сборникше-влакын лұмыштым палыза.

_____ эрдене;
 _____ тылат;
 _____ ончен;
 _____ вола.

Газетым Печать да массовый коммуникаций шотышто федерал агентствын окса полшыж дене лукмо.

В.Регеж-Гороховын илышыже да творчествыже почеш викторине.

1. В.Регеж-Горохов могай ялыште шочын?
 А.Йывансола; Б.Кўшыл Регеж; В.Ўлыл Регеж.
2. Икымше почеламут сборникше кузе маналтын?
 А.«Чодыраште»; Б.«Мыйын пиалем»; В.«Канде кайык».
3. Марий йылмыш могай романым кусарен?
 А.М.Шолохов «Тихий Дон»; Б.М.Булгаков «Мастер и Маргарита»; В.А.С.Пушкин «Евгений Онегин».
4. Нине сборник-влак кокла гыч кудыжо йоча-влак-лан пөлеклалтше огыл?
 А.«Зоосад»; Б.«Сад»; В.«Канде кайык».

Кроссворд

1. Марий АССР-ын сулло артисткыже Нина ... Конганур ялыште шочын.
2. Поэт Т.Петуховын шочмо ялже.
3. В.Гороховын псевдонимже.
4. РСФСР-ын сулло, Марий АССР-ын калык артистше И.Якаев С.Николаевын «Салика» спектакльыштыже 100 утла гана көн рольжым модын?
5. Марий прозаик, журналист А.Авиповын шочмо ялже.
6. «Югорно» эпосым кө марланген?
7. Г.Сабанцев-Оярын пыгартыш сборникшын лұмжө: «Илыш ...».
8. А.Иванован икымше почеламутшо-влак могай газетыште савыкталтыныт?
9. Поэт, кусарыше, руш-япон сарын участникше Василий ...
10. Марий Швейцарий могай ялыште верланен?
11. Иван Одарын чын фамилийже.
12. Марий Эл Республикын калык артистше Ольга....Рушплак ялыште шочын.

Кужэңер район гоч йоген эртыше энгер-влакын лұмыштым (рушла) палыза.

А	Р	К	А	Ш	И	Э	Г	Е	К
Д	П	Л	И	Т	З	Л	Н	Ь	У
У	Н	Ж	А	О	Ю	Э	О	П	П
Л	Е	Э	Ь	А	М	Р	Л	К	Ш
З	Т	К	Ж	Э	К	О	Ь	О	Е
Б	З	Б	Ь	Т	А	Р	К	Ш	Р
И	Р	О	В	К	А	Н	А	О	К
О	Е	А	П	Л	Щ	Х	Д	Й	А
Л	К	О	Р	И	Ш	У	Т	К	Н
Е	А	Ь	Л	Ц	З	Л	И	А	Г

Газетлан материалым ямдыленыт: Л.Семенова, Л.Григорьева, Н.Семенова, Е.Иванова, Ф.Лебедева, Х.Александрова.

Мыйын дневником

ШОЧМО. Вучымо каникул тўнале.

КУШКЫЖМО. Таче изи шўжарем ончем. Тудын лўмжў – Аделина. Кочкаш пукшем, малаш пыштем, модыктем.

ВЎРГЕЧЕ. Авамлан полшаш тыршышым. Пўрткўргым тўрлышым, кўмыж-совлам мушкым. Окнасе пеледышыш вўдым оптышым. Уремыште йолташ-влак дене модым. Кастене книгаг лудым.

ИЗАРНЯ. Таче Кельмаксола ял гыч Матвей шольым ден аваже мемнан деке унала толыныт. Шольым дене пырля пийым, пырысым, чывым пукшышна. Тўрлў модыш дене модна. Кече пеш вашке эртен кайыш.

КУГАРНЯ. Тўрлў калык йомак книгаг лудын пытарышым. Южо йомакше мари йомак дене икгай. Йомак почеш сўретым ыштышым.

Лиана МОСОЛОВА.
Советский, Шуарсола.

Кидмастар

Курчакым чикта

Кужмара школышто «Кидпаша мастар» кружокым В.Я.Иванова вўда. Валентина Яковлевнан сўрастарыме курчакше-влак (**снимкыште**) чылалан келшат. Мастар егын пашаж-влакым ончаш тўрлў школ гыч туныктышо да тунемше-влак толыт.

Провой кундем.

Тунемше-влак.

Конкурс-влак

«Ямде лий» газет редакций ден М.Шкетан лўмеш Марий национальный драме театр У ийлан пўлекклалтше кидпаша конкурсым увертрат. Кеч-мо гыч ямдылыме паша-влакым 15 декабрь марте «Ямде лий» газет редакцийыш кондыман.

Йоча, ача-ава, туныктышо-влак, «Театр. Спектакль. Актёр.» темылан шонкалымаш сочиненийым, эссе, шымлы-машым возен колтыза. М.Шкетан лўмеш Марий национальный драме театрыште ончерым келыштарена.

Рекламе.

Кў да кушто шахмат модышым шонен луктын?
Кок веран велосипед кузе маналтеш?

Сўретлаш йўратем

Мый нылымше классыште тунемам. Чыла предметым йўратем, но эн чот сўретлаш келша. Мыйын шонымаште, сўрет – тиде илышын моторлыкшо. Илышын тўрлў шўрынжым умылынем да тидым сўретлаште ончыкташ тунемнем. Туныктышем А.И.Камаева устан сўретла, садлан класснажат сўралын коеш.

Ксения ЩЕРБАКОВА.
Советский, Кодам.

Нине ўзгар-влакым сўретыште кычал. Сўретым чиялте.

Индекс: П4696.

Тираж 1150 экз. Заказ
Формат – А-4-12
Тўн редактор
Л.В.СЕМЕНОВА.

E-mail: yamde_lii@mari-el.ru,
yamde_lii@mail.ru
Сайтын адресше: ямделий.рф,
Тел. 8(8362) 45-22-82(факс)

УЧРЕДИТЕЛЬ-ВЛАК: Марий Эл Республикысе культур, печать да калык-влакын пашашт шотышто министерстве, «Ямде лий» газет» кугужаныш унитарный казна предприятий.

Газетым редакцийыште погымо да версталыме, «Марий Эл Республикысе Правительствын типографийже» ООО-што ямде оригинал-макет гыч савыктыме. Типографийын адресше: 424000, Йошкар-Ола, Комсомольский урем урем, 112.

Газетым Массовый коммуникаций сферыште да культур наследиым аралымыште законодательствым шуктен шогымым эскерыше Федеральный службын Приволжский федеральный округысyo управленийыштыже регистрироватлыме.
Номер – ПИ №ФС 18-1999,
2005 ий 10 февральыште пуымо.

0+

Печатыш пуымо жап – 14-00,
фактически – 13-00

Авторын да редакцийын шонымашышт тўрлў лийын кертыт. Серыш-влак мўнгеш огыт колталт. Ак – кутырен келшыме почеш.

Редакцийын да издательын адресше: 424006,
Йошкар-Ола, СССР
Вооруженный Вийын
70-ше идалыкше урем, 20

Конкурс

**Памятник
Воктене**

Никита МАМАЕВ.
Морко посёлко.

Маша НОВОСЁЛОВА.
Йошкар-Ола.

$$\begin{aligned} \text{apple} + \text{apple} + \text{apple} &= 30 \\ \text{apple} + \text{banana} + \text{banana} &= 18 \\ \text{banana} - \text{coconut} &= 2 \\ \text{coconut} + \text{apple} + \text{banana} &=? \end{aligned}$$

7	8	3	1	9	
	4	5			
9	2		1	6	4
8	1	2		7	
	4	7	9		5
	5	4			3
3	8		9	2	6
2		3			
1			6	7	

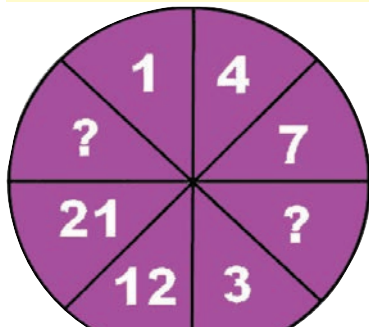
Конкурс

Я р а
клеткылашке 1 гыч 9
марте цифр-влакым
возыман. Кўшыч ўлыкы-
ла, шола гыч пурлашке
ик цифрат уэш-пачаш
шындалтшаш огыл. Изи
квадратыштат икгай
цифр-влак лийшаш
огытыл.

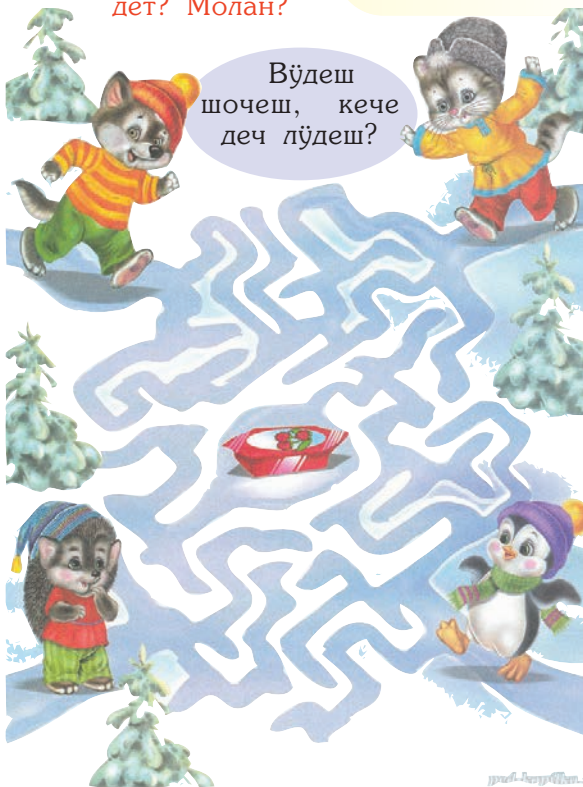

Могай кечын?

Мичу, Вичу да Саню книгагудыш түрлө кечын коштыт: Вичу кум кечы-лан ик гана лиеш, Вичу – ныл-кечылан ик гана, Саню вич кечылан ик гана книгагудышто книгагудышто лудеш. Кушкыжмын чылан книгагудышто вашлийныт. Тидым пален шоналтыза: мыняр кече гыч нуно уэш вашлийыт? Тиде могай кече лиеш?

Йодыш-влак олмеш могай числа-влакым шындет? Молан?

Вүдеш шочеш, кече деч лүдеш?

Кампет деке кө эн ончыч миен шуэш?

Ик шыргым верже дене вашталтен, вашмутым ыштыза.

1 вер - 1000 тенге.
2-3 вер - шергакан пөлек.

ЛЁД И ПЛАМЯ
да У ИЙ
Сүрет конкурс.

0+

1 декабрь марте колтыман.

Интернетысе сүрет-влакым кучылтмо.

Рекламе.